

1. Tutkimuksen kysymyksenasettelu, rajaukset ja rakenne

Teoksen Sopimuksen syntyminen ja vahingonkorvausvastuu sopimusneuvotteluissa ensimmäisessä virkkeessä sivulla 1 kerrotaan, että tutkimuksen kohteena ovat sopimusneuvottelujen oikeusvaikutukset Suomen voimassa olevassa oikeudessa. Sopimusneuvotteluilla puolestaan tarkoitetaan sopimuksen päättämistä edeltävää valmistelu- ja neuvotteluprosessia. Sopimusneuvotteluihin on kiinnitetty kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa kohtalaisesti huomiota jo ennen väittelijän teosta. Ensimmäisenä mieleen tulee kaksi väitöskirjaa eli *Hannu von Hertzenin* teos Sopimusneuvottelut vuodelta 1983 ja *Paula Klami-Wettersteinin* Från förhandlingsfrihet till förhandlingsbundenhet vuodelta 2016. Aihepiiriä ja etenkin sopimuksentekotuottamusta on käsitelty myös lukuisissa muissa teoksissa, kuten *Mika Hemmon* teoksessa Sopimus ja delikti vuodelta 1998. Väitöskirjassa kosketellaan kysymyksiä, joista on runsaasti myös kansainvälistä materiaalia.

Teoksen otsikon perusteella sopimuksen syntyminen ja vahingonkorvausvastuu sopimusneuvotteluissa näyttäytyvät tasavertaisina tutkimuskohteina. Luvussa 1.3 (Tutkimuskysymykset ja niiden rajaukset) kerrotut tutkimuskysymykset viittaavat toisaalta siihen, että sopimuksen syntyminen olisi ainakin jollain tavalla alisteisessa asemassa. Väittelijä kertoo selvittävänsä tutkimuksessa sitä, ”mitkä normit Suomen oikeudessa sääntelevät sopimusneuvotteluiden aikaisia vastuuasetelmia ja mitä näiden normien rikkomisesta voi seurata”. Tämän jälkeen esitetään koko joukko alakysymyksiä, jotka luovat systemaattista runkoa teokselle. Sopimuksen synnyn tarkastelua väittelijä perustelee sillä, että sopimusneuvotteluiden oikeusvaikutuksia ”on vaikea määritellä ottamatta kantaa siihen, milloin osapuolten oikeussuhde siirtyy sopimus oikeudellisen seuraamusjärjestelmän piiriin. Tämän vuoksi tutkimuksessa tarkastellaan laajasti myös sopimuksen syntyedellytyksiä sopimusneuvotteluissa.”

Väittelijä on epäilemättä oikeassa siinä, että esimerkiksi katkenneisiin sopimusneuvotteluihin liittyvien vahingonkorvauskysymysten tarkastelu edellyttää esitietoja sopimuksen syntymisestä sopimusneuvotteluissa. Keskustelua voidaan sen sijaan käydä siitä, kuinka laajaa tarkastelua tarvitaan. Käsillä olevassa teok-

* Virallisen vastaväittäjän, professori *Janne Kaiston* Helsingin yliopiston oikeustieteelliselle tiedekunnalle antama 28.12.2022 päivätty lausunto vähäisin muutoksin.

nessa olisi saattanut riittää sekin, että johdannossa olisi annettu vahingonkorvausvastuun tarkastelemisen kannalta riittävät perustiedot sopimuksen syntyisestä.

Se, että sopimuksen syntyminen ja vahingonkorvausvastuu ovat lopulta saavuttaneet varsin tasavertaisen aseman teoksessa, lukeutuu kirjoittajan autonomian piiriin. Suuntautuminen on kuitenkin ollut osaltaan vaikuttamassa siihen, että teoksesta on tullut varsin laaja niin sivumääräisesti kuin tarkasteltavilta asioilta. Väittelijä käsittelee myös vahingonkorvauskysymyksiä laajasti. Rajauksia on yleisesti ottaen niukasti, vaikka väittelijä ei käsittelekään virheelliseen hankintamenettelyyn liittyvää vastuuta siltä osin kuin sitä säännellään hankintalaissa eli laissa julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1397/2016). Tutkimus koskee kaikentyyppisiä sopimuksia.

Väitöskirjan laaja-alaisuus epäilemättä lisää teoksen käyttökelpoisuutta ja hyödyllisyyttä käytännön oikeuselämän kannalta. Tutkimuksen jänteisyys ja tiivys ovat toinen asia. Laaja-alaisuudesta koituu myös haasteita tutkimuksen toteuttamiselle, sillä mitä enemmän on asioita, sitä hankalampi on käsitellä kaikkea samalla syvyys- ja tarkkuustasolla. Väittelijä on kaiken kaikkiaan asettanut itselleen varsin mittavan tehtävän, joka vaatii monipuolista sopimus- ja vahingonkorvausoikeuden tuntemista.

Väitöskirja etenee johdonmukaisesti siten, että kirjoittaja käsittelee johdannon jälkeen sopimuksentekotuottamusta delikti- ja sopimusvastuun erotte- lun näkökulmasta. Tämän jälkeen käsitellään pääsopimusta edeltäviä sopimuksia ja neuvottelutuloksen dokumentointia, sopimuksen syntymistä sopimusneuvotteluissa ja vastuuperustetta katkenneissa sopimusneuvotteluissa, kutakin omissa luvuissaan. Sitten siirrytään käsittelemään edustusvaltaa ja korvausvelvollisuuden kohdistamista eli käytännössä sitä, että usein sopimusneuvotteluihin osallistuu henkilöitä, jotka eivät itse ole mahdollisen sopijakumppanin asemassa. Oikeushenkilöiden yhteydessä on aina luonnollisia henkilöitä, jotka toimivat oikeushenkilön puolesta. Viimeisessä varsinaisessa asialuvussa käsitellään vahingonkorvauksen määrää.

2. Tutkimuksen metodista

Tutkimus on metodiltaan lainopillinen. Väittelijä käsittelee tutkimusmetodiaan seikkaperäisesti teoksen johdannossa, jonka perusteella voi todeta, että väittelijällä on epäilemättä riittävät metodiset edellytykset tutkimuksensa toteuttamiseen. Lainopin teoreettisesta asemoinnista syntyy sivuilla 15–16 lausutun perusteella vaikutelma, jonka mukaan väittelijä sitoutuisi ontologisesti skandinaaviseen realismiin. Tätä väittelijä ei kuitenkaan väitöstilaisuudessa käydyn

keskustelun perusteella tarkoita. Väitöskirjan sivulla 31 suhtaudutaankin hyväksyvästi institutionaaliin tosiseikkoihin ja konstitutiivisiin sääntöihin sekä puhutaan velvollisuuksien ja sopimuksen syntymisestä. Skandinaaviselle realismille ominaista on, että tällainen kielenkäyttö ei anna oikeaa kuvaa todellisuudesta, vaikka oikeuksista ja velvollisuuksista puhuminen saattaa olla oikeutettua käytännöllisistä syistä.

Lainopin harjoittaminen edellyttää käytännössä aina tietoa ympäröivästä maailmasta, mutta monesti oikeustieteilijät pärjäävät tässä suhteessa yleistiedolla. Syvällisempää osaamista vaaditaan esimerkiksi silloin, kun tarkasteltavana olevassa sääntelyssä käytetään käsitteitä, joiden ymmärtämiseen yleistieto ei riitä. Toisinaan myös uskottava reaalisten argumenttien käyttäminen edellyttää muihin tieteesiin ja niissä saavutettuihin tuloksiin turvautumista. Monitieteisen osaamisen tarve ei itsessään muuta lainopin harjoittamisen metodisia lähtökoh-
tia. Esimerkiksi yksittäisiä lainkohtia tulkittaessa on edelleen keskeisellä sijalla, millaista tulkintaa voidaan pitää perusteltuna muun muassa lakiteksti, lainvalmistelutyöt, oikeuskäytäntö ja erilaiset reaaliset argumentit huomioon ottaen. Monitieteisyys ei näin ollen johda tässä suhteessa myöskään poikkitieteisyyteen lähdeittäessä siitä, että poikkitieteisyyteen sisältyy eri tieteenaloja syvällisemmin yhdistelevä paradigma.

Sopimusneuvottelut ovat aihe, jota on käsitelty jossain määrin myös muilla tieteenaloilla, kuten taloustieteessä. Myös väittelijällä on muutamia viittauksia taloustieteeseen ja ennen muuta oikeustaloustieteeseen, jota edustaa muun muassa lähdeluettelossa oleva *Eleonora Melaton* ja *Francesco Parisin* artikkeli *A law and economics perspective on precontractual liability*. Taloustiedettä tai oikeustaloustiedettä käytetään silti hyväksi melko vähän, eikä tutkimusta voida pitää moni- tai poikkitieteellisenä. Tämä liittyy siihen väittelijän yleisempään huomioon (sivulla 9 alaviitteessä 14), että oikeustieteilijöillä ei aina ole sellaista toisen tieteenalan tuntemusta, että oikeustieteilijä pystyisi harjoittamaan tutkimusta toisella tieteenalalla tai edes kriittisesti arvioimaan toisella tieteenalalla saavutettuja tuloksia. Väittelijän omaksumaa perinteisen lainopin tietä voidaan epäilemättä pitää hyväksyttävänä, vaikka ainakin taloustieteestä olisi voinut saada irti enemmänkin.

3. Käsitelmääritelmistä

Lainopin kirjoittaminen edellyttää tutkimuksen kannalta keskeisten käsitteiden syvällistä hallintaa. Myös väittelijä on tiedostanut käsitteiden tärkeyden, ja jo väitöskirjan johdannossa on oma jaksonsa (1.4.5), jossa käsitellään oikeudellisten käsitteiden merkitystä. Väittelijä lähtee jakson alussa liikkeelle ennen muuta

tieteellisestä käsitteenmuodostuksesta erottaen tieteelliset käsittemäärittelyt siitä, miten käsitteitä ja niihin viittaavia termejä käytetään esimerkiksi lainsäädännössä ja oikeuskäytännössä. Väittelijä toteaa sivulla 30, että lainsäätäjän ja lainkäyttäjän käyttämillä ilmauksilla on silti tärkeä merkitys käsitteiden määrittelyssä.

Väitöstilaisuudessa käytiin keskustelua siitä, käytetäänkö lainsäädännössä aina termejä samassa merkityksessä. Yksimielisyys löytyi nopeasti, eli termeillä kuvattuja käsitteitä tulee tarkastella lainopin keinoin kontekstisidonnaisesti. On siis mahdollista, että jossain säännöksessä käytetään esimerkiksi termiä *oikeustoimi* toisessa merkityksessä kuin jossain toisessa säännöksessä. Erikseen tulee näin ollen tarkastella esimerkiksi sitä, missä merkityksessä oikeustoimesta puhutaan oikeustoimilain eli varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain (228/1929, OikTL) 3 luvun niissä alkuperäisissä säännöksissä, joissa on otettu kantaa oikeustoimen sitovuuteen eräissä tahdonmuodostuksen ongelmatilanteissa. Esimerkiksi OikTL 30 § kuuluu seuraavasti: ”Jos se, johon oikeustoimi on kohdistettu, on saanut sen aikaan petollisella viettelyllä taikka jos hän on tietänyt tai hänen olisi pitänyt tietää, että toinen on oikeustoimen tekijän sen tekemiseen petollisesti vietelty, ei oikeustoimi sido vieteltyä.”

Mainittua säännöstä (ja muita vastaavia oikeustoimilain alkuperäisiä säännöksiä) annettaessa oikeustoimella lienee tarkoitettu ennen muuta tahdonilmaisuja. Myös väittelijä asettui tälle kannalle väitöstilaisuudessa selventäen näin väitöskirjan sivuilla 187–188 olevaa esitystä, joka voisi olla mahdollista ymmärtää niinkin, että oikeustoimi kattaa myös sopimuksen. Tämä kanta saa tukea siitä, että oikeustoimilaissa (10 ja 39 §) esiintyy ilmaisutapa ”sopimus tai muu oikeustoimi”. Jos sopimus ymmärretään esimerkiksi kaksipuoliseksi oikeustoimeksi, tältä pohjalta avautuu mahdollisuus lukea oikeustoimilain klassisia pätemättömyyssäännöksiä siten, että termi *oikeustoimi* kattaa myös sopimuksen. Ongelmia tosin syntyy muun muassa sen vuoksi, että esimerkiksi OikTL 30 §:ssä käytetään ilmaisua ”oikeustoimi on kohdistettu”.

Sopimuksen käsite on jakanut mielipiteitä kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa useiden tutkijasukupolvien ajan, ja keskustelua on käyty muun muassa siitä, onko sopimusta aiheellista nimittää oikeustoimeksi tieteellisissä käsittemäärittelyissä. Osa kirjoittajista on asettunut sille kannalle, että oikeustoimia ovat yksittäiset tahdonilmaisut ja että sopimus on ainakin perusmuodossaan nimitys oikeustointen yhdistelmälle. Tätä kantaa on edustanut esimerkiksi *Matti L. Aho* vuodelta 1968 olevassa väitöskirjassaan Varallisuus oikeudellisen oikeustoimen tulkinnasta, jossa hän toteaa (sivulla 30), että sopimuksen tulkinta on varsinaisesti oikeustoimen, ”so. sopimuksen muodostavien tahdonilmaisujen”, tulkintaa.

Teoksen Sopimuksen syntyminen ja vahingonkorvausvastuu sopimusneuvotteluissa sivulla 187 kerrotaan, että sopimus on perinteisesti ymmärretty kahden tahdonilmaisun kautta syntyväksi kaksipuoliseksi oikeustoimeksi. Myös tällaisella käsitystavalla on ollut kannatusta, mutta kuten edellä jo tuli mainittua, so-

pimusta on toisaalta luonnehdittu myös oikeustointen yhdistelmäksi. Tällainen luonnehdinta on tarpeen ennen muuta silloin, kun oikeustoimen käsite halutaan varata yksittäisille tahdonilmaisuille.

Siihen, onko sopimus perusteltua hahmottaa oikeustointen yhdistelmäksi vai itsessään oikeustoimeksi tieteellisissä käsitteenmäärittelyissä, ei ole yhtä itsestään selvää oikeaa vastausta. Huomioon tulee ottaa myös, että esimerkiksi kirjoitettua lainsäädäntöä tulkittaessa tulee joka tapauksessa kysyä erikseen, missä merkityksessä jotain termiä on käytetty. Konkreettisisissa tulkintaongelmissa ei pitäisi päätyä asiallisesti erilaisiin lopputuloksiin siitä riippuen, millaisten tieteellisten käsitteenmäärittelyjen näkökulmasta tulkintaongelmaa tarkastellaan.

Kotimaisen sopimusoikeuden valtavuolle tyypillistä on, että sopimus käsitetään oikeudenalan keskeiseksi instrumentiksi, jonka varaan myös keskeiset kysymyksenasettelut rakennetaan. Tämä näkyy muun muassa siinä, että tarkasteltavaksi otetaan esimerkiksi sopimuksen synty, tulkinta, täydentäminen ja pätemättömyys sekä sopimusrikkomuksen seuraamukset. Myös väittelijä kertoo sivulla 32 asettavansa tarkastelun perusyksiköksi sopimuksen.

Vaikka väittelijän peruslähestymistapa on ”sopimuskeskeinen”, hän kuitenkin operoi usein yksittäisten oikeustointen ja tahdonilmaisujen tasolla. Väittelijä esimerkiksi kirjoittaa sivulla 5, että sopimusoikeudellinen säännöstö suojaa sitovalla ”lupauksella” perustettuja, tulevaisuuteen suuntautuvia odotuksia. Siitä riippumatta, edustaako joku kirjoittaja peruslähtökohdiltaan sopimus- vai oikeustoimikeskeistä ajattelua, tarkoituksenmukaisuuden näin vaatiessa onkin operoitava joko sopimuksen tai yksittäisten tahdonilmaisujen ja oikeusvaikutuksiltaan tahdonilmaisuja vastaavien seikkojen, kuten passiivisuuden, tasolla. Myös esimerkiksi oikeustoimilain 1 luvussa säädetty tarjous-vastausmekanismi huomioon ottaen on selvä, että jokaisen sopimusoikeuden harjoittajan on tarvittaessa osattava operoida myös sopimusta pienempien yksikköjen tasolla.

Oikeustieteessä ei tunnetusti ole saavutettu yksimielisyyttä siitä, kuinka sopimuksen käsite olisi tarkoituksenmukaista määritellä tieteellisissä yhteyksissä. Myös väittelijä kiinnittää huomiota tähän todeten sivulla 185, että oikeustieteessä on yksimielisyys lähinnä siitä, että sopimukselle on vaikeaa löytää sellaista määritelmää, joka sopisi kaikkiin tilanteisiin. Tämä pitää epäilemättä paikkansa, kun otetaan huomioon myös se, että yksittäisissä säännöksissä on saatettu käyttää termiä *sopimus* erilaisissa merkityksissä. Olimme väitöstilaisuudessa yhtä mieltä siitä, että esimerkiksi vahingonkorvauslain (412/1974, VahL) 1 luvun 1 §:ssä on käytetty ilmaisua ”sopimukseen perustuvaa” huomattavan laajassa merkityksessä ja tavalla, joka joissain suhteissa ylittää sen, kuinka sopimus yleensä ymmärretään tieteellisissä yhteyksissä. Säännöksen toisen virkkeen mukaan vahingonkorvauslaki ei periaatteessa koske ”sopimukseen perustuvaa tai muussa laissa säädettyä korvausvastuuta”.

4. Esisopimus

Sopimusneuvottelujen myötä syntyvä sopimus saattaa olla varsinaisen pääsopimuksen sijasta myös esisopimus, joka koskettaa pääsopimuksen tekemistä. Esimerkiksi kiinteistön kauppaa koskevat esisopimukset ovat verraten tavallisia. Maakaaren (540/1995, MK) 2:7:ssä lähdetään siitä, että osapuolet voivat sopia aikomastaan kaupasta tekemällä esisopimuksen. Esisopimuksessa voidaan pykälän 1 momentin mukaan sopia, että se sitoo vain toista osapuolta. Jos esisopimus on tehty määrämuodossa ja muutenkin maakaaren vaatimusten mukaisesti, osapuolella on tarvittaessa mahdollisuus vaatia kanteella toista osapuolta tekemään kauppa esisopimuksessa sovitulla ehdoilla (MK 2:7.3).

Esisopimusta tehtäessä on tyypillisesti tarkoituksena velvoittautua antamaan myöhemmin sellainen tahdonilmaisu, jota kyseessä olevan pääsopimuksen syntyminen edellyttää. Kyse voi olla velvoittautumistoimesta eli oikeustoimesta, jolla velvoitaudutaan tietynlaiseen käyttäytymiseen tai käyttäytymisestä pidättymiseen. Toisaalta pääsopimuksen syntyminen saattaa edellyttää dispositiointia, kuten jonkin oikeuden luovutusta tai velasta vapauttamista.

Väittelijä ottaa myös esisopimuksen mahdollisuuden huomioon sopimusneuvotteluja tarkastellessaan. Hän kirjoittaa sivulla 129, että pääsopimuksen tarkoittaman suoritusvelvollisuuden kannalta pätevällä esisopimuksella on osapuolten välisessä suhteessa lähtökohtaisesti samat vaikutukset kuin pääsopimuksella itsellään. Tämä tuntuisi viittaavan ainakin ensi katsannossa siihen, että aineellisen normiston kannalta ei olisi eroa sillä, lupaako henkilö tehdä jotain vai lupaako henkilö, että hän myöhemmin antaa tekemiseen veloitettavan lupauksen. Väitöstilaisuudessa kävi kuitenkin ilmi, että väittelijän tarkoitus liittyi ennemminkin alaviitteestä 369 ilmenevään käsitykseen, jonka mukaan esisopimukseen vetoava voi prosessuaalisesti valita, vaatiiko hän vastapuolta solmimaan pääsopimuksen vai vaatiiko hän suoraan pääsopimuksen mukaiseen suoritukseen velvoittautumista.

Väittelijän päähuomio lienee ollut tilanteissa, joissa pääsopimuksella on tarkoitus perustaa veloitteita. Väittelijä tuntee (katso sivu 187) jaon veloitautumis- ja dispositiotoimiin tietyssä muodossa, mutta hän ei juuri hyödynnä jakoa teoksessa. Joissain esisopimustilanteissa ei pääsopimuksella tarkoitettujen oikeusvaikutusten luonteen vuoksi voine edes olla tarvetta esittää tuomioistuinmessä vaatimusta siitä, että vastaaja veloitetaan jonkin suorituksen tekemiseen. Prosessuaalisia kysymyksiä tarkasteltaessa on hyvä panna merkille myös, että ulosottokaaren (705/2007) 7:15.2:n mukaan ulosottooperusteella, jossa veloitetaan allekirjoittamaan kauppakirja tai muu asiakirja taikka antamaan suostumus, hyväksyminen tai muu vastaava lausuma, on ulosottooperusteen tultua lainvoimaiseksi sama vaikutus kuin veloitteen täyttämiselä.

5. Jako sopimus- ja deliktivastuuseen sekä sopimuksentekotuottamus

Vahingonkorvauksen tarkastelu aloitetaan usein kysymällä, onko kyse sopimus- vai deliktivastuusta. Tämä perusjako on luettavissa myös kirjoitetusta lainsäädännöstä, kuten VahL 1:1:stä ja velan vanhentumisesta annetun lain (728/2003) 7 §:stä, jossa säädetään korvausvelan vanhentumisajan alkamisesta ja enimmäisajasta. Silloin kun soveltuvan sääntelyn vuoksi pitää valita joko sopimus- tai deliktivastuun välillä, erikseen tulee kysyä, kuinka laajaksi yhtäältä sopimusvastuun ja toisaalta deliktivastuun ala kulloinkin on tarkoitettu. Sopimusvastuun alaisuuteen on saatettu tarkoittaa myös esimerkiksi tilanteet, joissa henkilö on rikkonut sellaista ”yksipuoliseen” lupautumiseen perustuvaa velvoitetta, jonka sopimusveloitteeksi luonnehtiminen edellyttäisi tieteellisen käsitejärjestelmän kannalta epätarkoituksenmukaisen laajaa sopimuksen käsitettä.

Sopimusneuvotteluihin voi liittyä monia erilaisia korvauskysymyksiä. Väittelijä jakaa sivulla 260 sopimusneuvottelujen aikaiset vastuutilanteet viiteen ryhmään eli 1) sopimuksen syntymistä koskevan virheellisen luottamuksen herättämiseen tai ylläpitämiseen, 2) luottamuksellisen tiedon väärinkäyttöön, 3) neuvottelujen aloittamiseen tai jatkamiseen ilman sopimuksentekotarkoitusta, 4) epätasaisen neuvotteluvoiman väärinkäyttöön ja 5) pätemättömään sopimukseen. Näitä kaikkia käsitellään luvussa 5 (Vastuuperuste katkenneissa sopimusneuvotteluissa), jossa tarkastellaan myös muun muassa lojaliteettiperiaatetta ja tiedonantovelvollisuuksia sopimusneuvotteluissa.

Lukuisten erilaisten vastuutilanteiden tarkastelun vuoksi lukijalla on hyvät mahdollisuudet löytää käsillä olevasta teoksesta tietoa juuri niistä asioista, jotka lukijaa kulloinkin kiinnostavat. Tutkimuksen jänteveyden ja toteuttamisen kannalta herää kuitenkin kysymys, olisiko ainakin pätemättömään sopimukseen perustuva vahingonkorvausvastuu ollut parempi rajata tarkastelun ulkopuolelle.

Väittelijä on perehtynyt huolellisesti sopimus- ja deliktivastuun erotteluun, jonka pohjalta hän tarkastelee väitöskirjan kannalta keskeistä sopimuksentekotuottamusta. Luvussa 2 (Sopimuksentekotuottamus ja vastuumuotoerotelu) käydään perusteellisesti läpi myös vastuumuotojen väliin sijoittuvia vastuutilanteita, joskin teemojen lukuisuuden vuoksi tarkastelu väistämättä jää paikoin pääkohtien tasolle. Vastuumuotojen erottelu ei väittelijän muotoileman (sivulla 120) mukaan ole tarkkarajainen, ”eivätkä kaikki vastuumuotojen ydinalueiden ulkopuolelle sijoittuvat vastuuasetelmat noudata ainakaan selkeästi kummankaan vastuumuodon normeja”.

Sopimuksentekotuottamuksesta vastuumuotona on esitetty oikeuskirjallisuudessa erilaisia käsitystapoja, joihin väittelijä on perehtynyt asianmukaisesti. Pohjoismaisessa oikeuskirjallisuudessa on sivujen 107–108 mukaan esitetty, että kyse olisi 1) sopimusvastuun muodosta, 2) vahingonkorvauslain sääntelemästä

vastuumuodosta, 3) omasta vastuumuodostaan, joka ei sijoitu kumpaankaan edellä mainituista korvausmuodoista, ja 4) omasta vastuumuodostaan, joka sijoittuu joko sopimusoikeudellisen korvausvastuun piiriin tai sopimuksenulkoisen korvausvastuun piiriin. Väittelijä lähtee itse (sivuilla 111–112) siitä, että sopimuksentekotuottamuksessa on kyse sopimuksenulkoisesta vastuun muodosta. Katkenneisiin sopimusneuvotteluihin liittyvässä vastuussa on tarkemmin ottaen kyse itsenäisestä vastuumuodostaan, joka sijoittuu ennen muuta deliktivastuun piiriin. Vastuu voidaan rinnastaa VahL 1:1:ssä tarkoitettuun muussa laissa säädettyyn korvausvastuuseen, mistä seuraa muun muassa se, ettei puh- taiden varallisuusvahinkojen korvattavuus määräydy VahL 5:1:ssä asetettujen erityisedellytysten mukaisesti. Sopimuksentekotuottamuksesta itsenäisenä vastuumuotonaan on väittelijän mukaan (sivulla 457) ”perusteltua puhua vain katkenneiden sopimusneuvotteluiden tai pätemättömään sopimukseen perustuvan vastuun merkityksessä”.

Väittelijä antaa luvussa 2 hyvän kuvan sopimuksentekotuottamuksesta vastuumuotona. Huomioon otetaan myös normiston historialliset taustat, mikä antaa mukavasti näkökulmaa nykyisyyteen. Väittelijän ansioksi tulee lisäksi lukea se, että hän kiinnittää luvussa 2.7.1 (Näyttö- ja väittämistaakka) huomiota myös tiettyihin prosessuaalisiin näkökohtiin. Näyttötaakka vastuuperusteesta eli tuottamuksesta kuuluu väittelijän mukaan (sivuilla 114–115) pääsääntöisesti vahingonkärsijälle, mutta näyttötaakka voi myös kääntyä. Voidaan siis todeta, että sopimuksentekotuottamus vastaa lähtökohdaltaan yleistä sopimuksenulkoista tuottamuvastuuta.

6. Sopimuksen syntyminen sopimusneuvotteluissa

Myös sopimusneuvottelujen yhteydessä on mahdollista tehdä oikeustoimilain 1 luvussa tarkoitettu tarjous, joka vastapuolella on mahdollisuus joko hyväksyä tai hylätä. Vaikka myös väittelijä kiinnittää tähän huomiota, ainakin sivun 215 perusteella syntyy käsitys, jonka mukaan kyse ei väittelijän mielestä ole erityisen tavallisesta menettelystä. Väitöstilaisuudessa käydyssä keskustelussa väittelijä tosin arvioi, että kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan väliset sopimusneuvottelut saattavat, useammin kuin liikesuhteissa, päättyä tarjoukseksi selvästi tunnistettavan tiedonannon toimittamiseen. Väittelijä nosti ansiokkaasti esille myös sen, että sopimuksen muodostavat tahdonilmaisut eivät välttämättä jäsenny oikeustoimilain 1 luvussa tarkoitetuksi tarjoukseksi ja hyväksyväksi vastaukseksi. Väitöskirjan sivulla 216 todetaankin, että jos sopimusasiakirja allekirjoitetaan samanaikaisesti tai vuorotellen neuvottelujen päätteeksi, voidaan hyvin katsoa,

että osapuolet ovat allekirjoittamalla antaneet sitoutumista tarkoittavat nimenomaiset tahdonilmaisut.

Sopimuksen syntymisen yleiset kriteerit oikeuskäytännön perusteella voidaan kuitenkin sivulla 219 esitetyn mukaisesti ymmärtää niin, että osapuolten voidaan todeta saavuttaneen riittävän yksimielisyyden niin 1) sopimukseen sitoutumisesta kuin 2) sopimuksen riittävästä sisällöstä. Väittelijä käsittelee teoksessaan myös yleisemmin sopimuksen syntymistä päätyen odotetusti havaintoon, jonka mukaan oikeuskäytännössä on tietyissä suhteissa irtaannuttu perinteisistä tahdonilmaisukeskeisistä opeista. Selvimmäksi esimerkiksi käynee yksityistä pysäköinninvalvontaa koskeva KKO 2010:23.

Sopimusneuvotteluissa ei kuitenkaan pitäisi käydä kovin helposti niin, että sopimuksen katsottaisiin syntyvän ilman, että tämä olisi selvää molemmille osapuolille. Väittelijä pitää sivulla 255 edelleen lähtökohtana, että ”sopimuksen syntykriteerit asetetaan riittävän korkealle siten, että sopimuksia ei synny vahingossa”. Tähän käsitykseen on helppo yhtyä.

Kuten jo edellisessä luvussa mainitsin, väittelijä on jakanut sopimusneuvottelujen aikaiset vastuutilanteet viiteen ryhmään siten, että ensimmäisenä mainitaan sopimuksen syntymistä koskevan virheellisen luottamuksen herättäminen tai ylläpitäminen. Tämä liittyy läheisesti sopimuksen syntymistä koskevaan problematiikkaan. Väittelijä nostaa esille (katso esimerkiksi sivut 461–462) sen, että tarkastellussa tilanteessa saatetaan päätyä myös siihen, että sopimuksen syntyä koskevien oppien perusteella käsillä on sopimus. Jos pääsopimusta tai esisopimusta ei kuitenkaan ole syntynyt, saattaa olla perusteltua katsoa sopimuksetekotuottamuksen perusteella, että sopimuksen syntymiseen luottanut on oikeutettu korvaukseen negatiivisen sopimusedun mukaisesti. Mahdollisuus turvautua sopimuksetekotuottamiseen merkitsee sitä, ettei sopimuksen syntykriteereitä ole tarvetta laskea epätarkoituksenmukaisen alas sen vuoksi, että muuten oikeussuojan tarpeeseen ei vastattaisi.

7. Loppuarvio

Väittelijä on valinnut väitöstutkimukselleen aiheen, joka edellyttää hyvää perehtyneisyyttä niin sopimus- kuin vahingonkorvausoikeuteen. Väitöskirja osoittaa tällaista perehtyneisyyttä, joskin väitöskirjassa on joissain kohdin pientä epätarkkuutta, mikä selittyyneen tarkasteltavaksi otettujen kysymysten suurella määrällä. Mitä enemmän on asioita, sitä hankalampi on käsitellä kaikkia samalla syvyys- ja tarkkuustasolla, kun otetaan huomioon myös eri asioiden monesti vaatima pohjustus. Toisaalta väitöskirjan laaja-alaisuus on antanut väittelijälle mahdolli-

suuden osoittaa monipuolista ja laaja-alaista varallisuus oikeuden tuntemustaan. Väittelijä tuntee aiheensa ja tieteenalansa syvällisesti.

Väitöskirjassa tarkastellaan lukuisia sinänsä melko laajoja kysymyksiä. Näihin vastataan teoksessa, ja lukujen loppuun sijoitetut yhteenvedot helpottavat olennaisen havaitsemista. Tutkimus sisältää asianmukaisen määrän uutta tietoa, ja väittelijä osallistuu osaltaan myös tradition kannatteluun. Kuten väitöskirjassa sivulla 13 todetaan, traditiolla ja toistolla on suuri merkitys oikeustieteessä. Oikeustieteellinen tutkimus voi olla senkin vahvistamista, että jonkin vanhaan tunnetun säännön seuraamiselle on edelleen riittävät perusteet. Väittelijä osoittaa toisaalta kykyä itsenäiseen kriittiseen ajatteluun, mikä myös on tärkeää lainopissa.

Tutkimus on kaiken kaikkiaan hallittu kokonaisuus, joka on miellyttävää luetavaa myös kielenkäytön kannalta. Tutkimuseettisiä ongelmia ei ole havaittavissa, mikä on odotettavaa siihen nähden, että kyse on lainopin traditioita kunnioittavasta tutkimuksesta klassisesta varallisuus oikeudellisesta aiheesta. Väittelijä esittää perusteltuja tuloksia, ja työn jälki on yleisesti ottaen vakuuttavaa.

Väitöskirja on arvokas lisä aihepiiriä koskevaan kirjallisuuteen, ja se täyttää ilman epäilyksen häivääkään oikeustieteen tohtorin tutkintoon kuuluvalla opin näytetyölle asetetut vaatimukset. Kun otetaan huomioon myös se, että väittelijä puolustautui kaikin puolin asianmukaisesti väitöstilaisuudessa, voin mielihyvin esittää Helsingin yliopiston oikeustieteelliselle tiedekunnalle, että OTM, VT Kalle Mäenpään väitöskirja Sopimuksen syntyminen ja vahingonkorvausvastuu sopimusneuvotteluissa hyväksytään tarkoitukseensa.

Janne Kaisto